

1. Hankkeen nimi

TERVEIN MIELIN POHJOIS-SUOMESSA

2. Hankkeen hallinnoinnista vastaava kunta tai kuntayhtymä

Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

3. Hankkeen toteuttamiseen osallistuvat muut tahot

Kainuun maakunta -kuntayhtymä
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Lapin sairaanhoitopiiri
Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri

4. Hankkeen lähtökohta

Hankkeen lähtökohta on Pohjois-Suomen alueiden mielenterveys- ja päihdetyön kehittämistarpeissa.

Hanke toimii yhteistyössä ja osana kansallista Mieli 2009 mielenterveys- ja päihdeohjelmaa.

Hanke hyödyntää

- Pohjois-Suomen mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämiseksi laadittua ERVA-PS -suunnitelmaa, joka on ollut käsiteltävänä kaikissa alueen kunnissa sekä sen pohjalta tehtyä kehittämistyötä hankkeessa *Psykiatrisen hoidon ja huume-/päihdehoidon kehittäminen ja uudelleen järjestely OYS:n erityisvastuualueella 2006 - 2008*.
- Lapin mielenterveys- ja päihdetyön hanketta
- Muita alueella ja Suomessa toteutettuja mielenterveys- ja päihdetyön kehittämishankkeita

Hankesuunnitelman teoreettinen viitekehys on Pohjanmaa-hankkeen kehittämisstrategia, johon perustuu myös Väli-Suomen alueen mielenterveys- ja päihdehankkeen valmistelu. Toteutuessaan Pohjois-Suomen ja Väli-Suomen alueiden väestöpohja on yhteensä noin 1,9 miljoonaa henkilöä.

Pohjanmaa-hanke 2005 - 2014 on laaja-alaisin ja mittavin Sosiaali- ja terveysministeriön nimeämistä kolmesta mielenterveys- ja päihdetyön kärkihankkeesta maassamme. Kaste 2008 -2011 tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden laajentaa Pohjan-maahankkeen mukaisia työmallia ja linjauksia koko Pohjois-Suomen alueelle ja tätä kautta koko maan laajuisiksi toimintamalliksi (STM:n ja Stakesin ilmoittama intressi kärkihankkeelle).

Tarkasteltaessa KASTE -ohjelmaa 2008 -2011 ja Pohjanmaa-hankkeen keskeisiä tavoitteita ja toimintamalleja voidaan todeta suurta samankaltaisuutta. Sattumaa tämä ei ole, sillä muun

muassa Pohjanmaa-hankkeen ohjausryhmässä on hanketta aktiivisesti ohjannut moni keskeinen valtakunnallinen vaikuttaja.

Kaste-ohjelmassa on keskeisellä sijalla aiemman kehittämistoiminnan hyödyntäminen sekä suunnittelussa että tulevassa toiminnassa. Samassa yhteydessä todetaan, että on huomioitava hyvien käytäntöjen käyttöönotto kunnissa ja niiden kirjaaminen alueellisen kehittämistoiminnan suunnitelmaan. Nämä kaikki Kaste-ohjelman tavoitteet ovat jo osa Pohjanmaa-hankkeen toimintamallia.

Pohjanmaa-hankkeessa on hanketta jäsenetty viiden niin sanotun korin kautta (STM:llä vastaava jaottelu):

- 1) Kunnalliset strategia- ja palvelusuunnitelmat
- 2) Promootio ja preventio mielenterveys- ja päihdetyössä
- 3) Hoitoketjutyöskentely
- 4) Kuntoutus
- 5) Työelämän kysymykset

Lisäksi hankkeessa on ollut merkittävää kansallisen tason työskentelyä muun muassa osana Mieli 2009 mielenterveys- ja päihdesuunnitelman laatimista

Kaste-ohjelmassa 2008- 2011 korostetaan muun muassa

- 1) kuntalähtöisyyttä
- 2) yhteistyötä ja yhteistyörakenteita
- 3) osallisuuden lisääntymistä ja syrjäytymisen vähentämistä
- 4) hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä ennaltaehkäisyä ja varhaista puuttumista
- 5) asiakkaan ja palvelujen käyttäjien asemaa
- 6) palveluiden laatua, vaikuttavuutta ja saatavuutta sekä toimivia palvelurakenteita
- 7) vahvistetaan perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon kehittämistä
- 8) henkilöstön riittävyttä ja osaamista
- 9) työelämän hyvinvointia

Kaikkia näitä osa-alueita on tehty ja tehdään tälläkin hetkellä Pohjanmaa-hankkeen puitteissa (Pohjanmaa-hankkeen hankesuunnitelma 2007- 2009). Pohjanmaa-hankkeen mukainen työmalli soveltuu siten erinomaisesti Kaste-ohjelman 2008 - 2011 mukaiseksi toimintamalliksi.

2) Käytännön toteuttaminen

Pohjanmaa-hanke 2005 - 2014 on tarkoitettu pitkäjänteiseksi ja laaja-alaiseksi mielenterveys- ja päihdetyön toteuttamismalliksi. Hankkeeseen liittyy merkittävää toimintojen vaikuttavuuden arvioita ja tieteellistä tutkimusta Varsinais-Suomen toimiessa verrokkialueena. Hanketyöskentelyssä on sitouduttu toimimaan kehittämis- ja toimeenpanohankkeena ja levittämään hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja edelleen hyödynnettäviksi.

Kaste-ohjelma 2008 - 2011 mahdollistaa nyt hankkeen jatkumisen ja keskeisten tavoitteiden toteuttamisen aiemmalla hanke-alueella sekä toimintamallin laajentamisen Pohjois-Pohjanmaan, Lapin ja Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirien alueelle koko Pohjois-Suomen kattavaksi toimintamalliksi.

Tämän suunnitelman mukaan Pohjanmaa-hanke jatkaa tulevaisuudessakin valtakunnallisena kehittämisen- ja hyvien käytäntöjen toimeenpanohankkeena. Nyt mukaan tulevat uudet sairaanhoitopiirit keskittyvät tällä hankekaudella alueelliseen verkostoitumiseen ja jo hyviksi koettujen käytäntöjen implementointiin ja käytäntöön ottamiseen osana palvelujen kehittämistä.

Pohjanmaa-hanke on tullut tunnetuksi siitä, että siinä keskitytään tekemiseen ja jo aiempien suunnitelmien täytäntöönpanoon. Tämä suurempi kokonaisuus jatkaisi samalla periaatteella. Sairaanhoitopiirien, sosiaalialanosaamiskusten, muiden palvelujen tuottajien, järjestöjen ja kansalaisten kanssa tehtävä yhteistyö on avain asemassakoko toimintamallin onnistumiselle.

5. Painopistealueet ja kehittämiskohteet

Hankkeen kokonaistavoitteena on pohjoissuomalaisten mielenterveyden ja päihdeettömyyden edistäminen, mielenterveys- ja päihdepalvelujen toimivuuden ja vaikuttavuuden parantaminen sekä avohoitoisuuden lisääminen.

Kokonaistavoitteen toteutumiseksi valittiin kehittämisen painopistealueet teoreettisen viitekehyksen mukaisesti Pohjanmaa -hankeen viidestä kehittämiskorista; strategiatyö, promootio ja preventio, hoitoketjut, kuntoutus sekä työelämä.

Pohjois-Suomen alueelle valittiin kaksi yhteistä kehittämiskoria, jotka ovat strategia ja kuntoutus. Näiden lisäksi jokainen toimijataho valitsi oman kehittämiskorinsa. Tavoitteissa ja toimenpiteissä hyödynnettiin erityisesti ERVA PS -hankkeen sekä Lapin mielenterveys- ja päihdehankkeen kehittämistyön tuloksia.

5.1 Pohjois-Suomen yhteiset kehittämisen painopistealueet

Kehittämiskori 1

Mielenterveys- ja päihdestrategioiden laatiminen ja toteuttaminen kunta- ja palvelurakennemuutoksen mukaisille yhteistoiminta-alueille

- koko Pohjois-Suomen yhteinen painopistealue
- toteutetaan Kainuun maakunta -kuntayhtymän, Keski-Pohjanmaan, Lapin, Länsi-Pohjan ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirien alueilla

Tavoite

Päihde- ja mielenterveysstrategioiden laatiminen on käynnistetty kaikilla alueilla vuoteen 2010 mennessä.

Toimenpide

Sovelletaan Pohjanmaa -hankkeessa mallinnettua strategian laatimisprosessia (liite 1).

Kehittämiskori 2

Mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen kehittäminen

Koko Pohjois-Suomen yhteinen painopistealue

- toteutetaan Kainuun maakunta -kuntayhtymän, Keski-Pohjanmaan, Lapin,

Länsi-Pohjan ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin alueilla, joiden suunnitelmat on kuvattu liitteessä 2.

5.2 Pohjois-Suomen alueen valinnaiset kehittämisen painopistealueet

Vaihtoehtoina olivat Pohjanmaa -hankkeen kehittämiskoreista promootio ja preventio, hoitoketjut ja työelämä.

Kainuun maakunta -kuntayhtymä

- Promootio ja preventio

Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

- Työelämä

Lapin sairaanhoitopiiri

-

Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri

- Promootio ja preventio

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

-

Alueitten suunnitelmat on kuvattu alueittain liitteessä 2.

6. Yhteistyötahojen osallistaminen

Jokaisella alueella kehittämiskoreittain...

7. Resurssointi

Oheisessa liitetiedostossa on alustava ehdotus hankkeen resursoinnista ja rahoituksesta. Sen mukaan kaikkiin sairaanhoitopiireihin tulisi omat hanketyöntekijänsä sekä Pohjanmaa-hanke Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin osalta nykykokoonpanollaan.

8. Arviointi

9. Hankkeen alustava aikataulu

Hanke on tarkoitus toteuttaa 1.3.2009 – 30.10.2011.

10. Hankkeen kokonaiskustannukset yhteissummuna

3 000 000 €kolmen vuoden aikana.

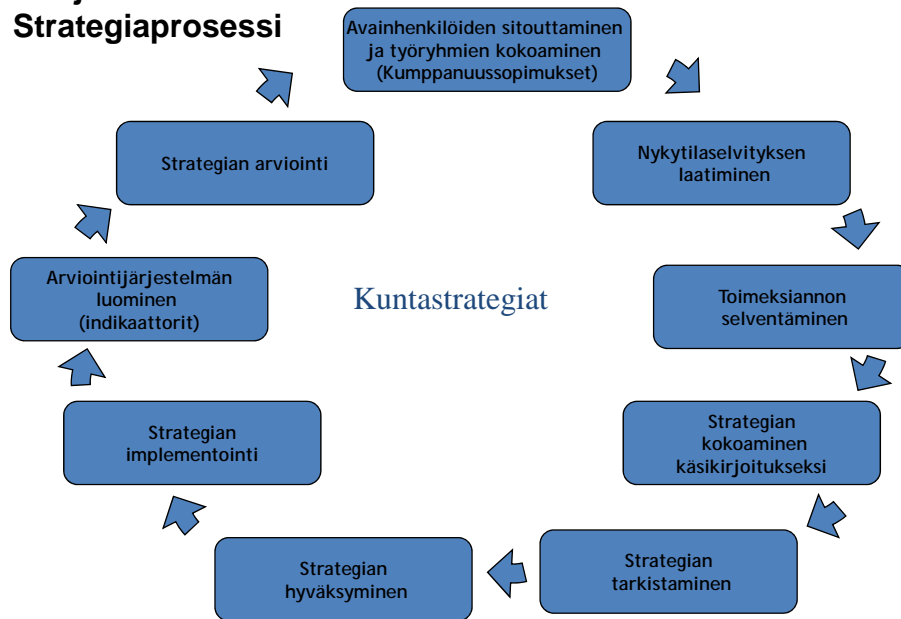
11. Hankkeessa mukana olevat asiantuntijat

Heli Koivumaa-Honkanen, professori Lapin sairaanhoitopiiri
Aila-Leena Matthies, professori Yliopistokeskus Chydenius
Kristian Wahlbeck, professori Stakes
Timo Tuori, ylilääkäri Stakes
Birgitta Alakare, ylilääkäri Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri
Matti Kaivosoja, ylilääkäri Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Antero Lassila, ylilääkäri Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Juha Luukinen, ylilääkäri Kainuun Maakunta
Juha Moring, ylilääkäri Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
Magnus Björkgren, FT Yliopistokeskus Chydenius

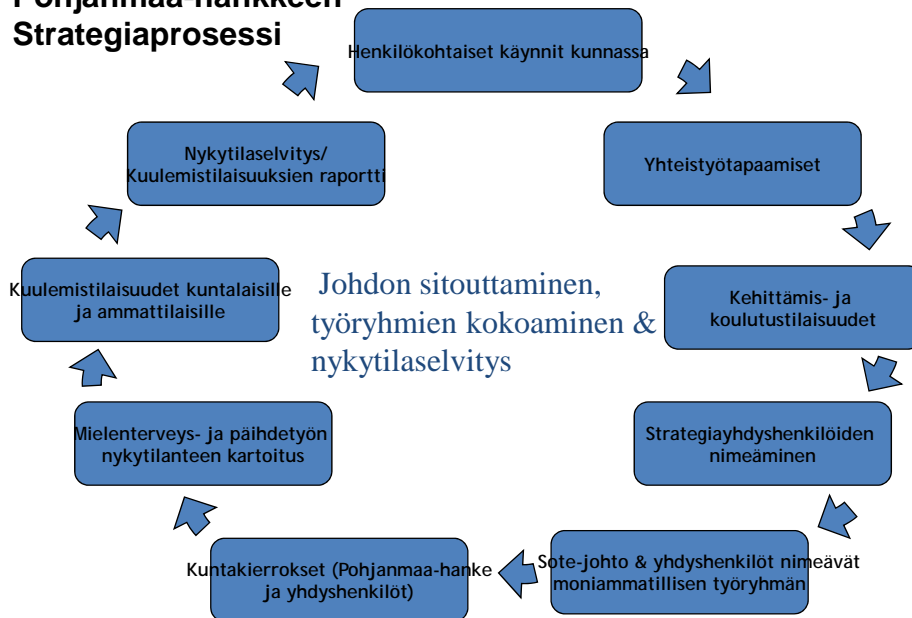
12. Hanketta valmisteleva työryhmä

Hannu Pajunpää	sairaanhoitopiirin johtaja, K-PSHP
Matti Kaivosoja	psykiatrian tulosaluejohtaja, K-PSHP
Ulla Aspvik	ylivoitaja, K-PSHP
Merja Halonen	tilaaja-asiantuntija, Oulun kaupunki
Jorma Posio	projektipäällikkö, Lapin sairaanhoitopiiri
Marita Pikkarainen	kehittämispäällikkö, Kainuun maakunta - kuntayhtymä
Sarimarita Ikäheimo	projektipäällikkö, Kainuun maakunta - kuntayhtymä
Birgitta Alakare	psykiatrian tulosaluejohtaja, Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri
Liisa Kiviniemi	ylivoitaja, Oulun ammattikorkeakoulu
Tiina Puotiniemi	projektipäällikkö, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri

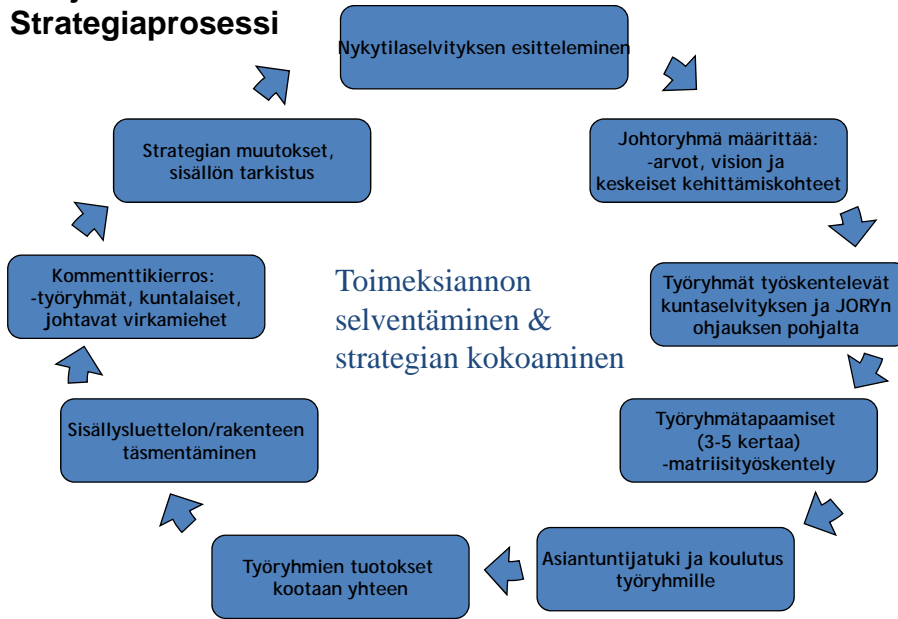
Pohjanmaa-hankkeen Strategiaprosessi

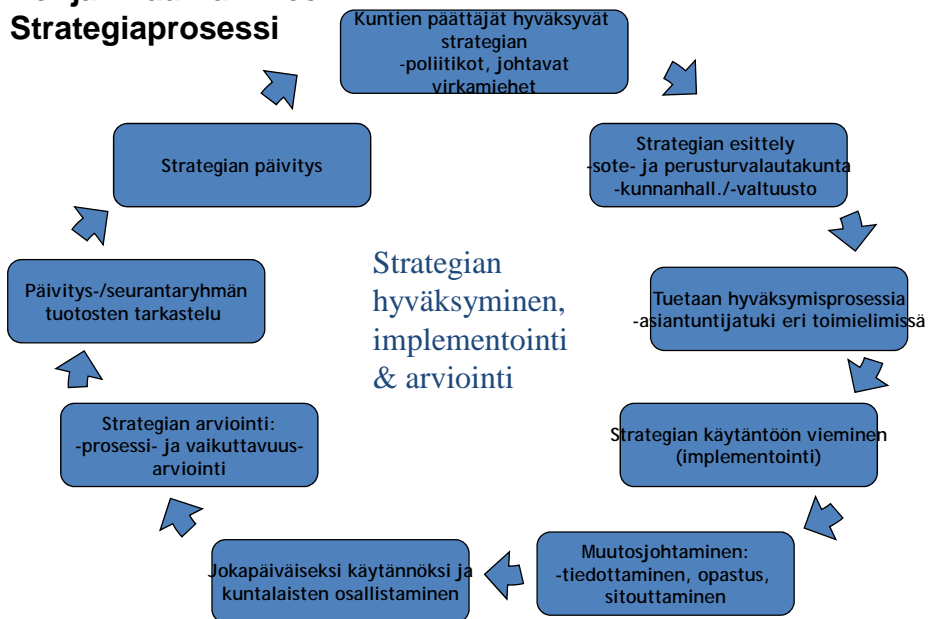
Pohjanmaa-hankkeen Strategiaprosessi

Pohjanmaa-hankkeen Strategiaprosessi

Pohjanmaa-hankkeen Strategiaprosessi

Tervein Mielin Pohjois-Suomessa hankesuunnitelma Keski-Pohjanmaalla

Kuntoutuskori

Tämä on mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen osio hankesuunnitelmaan, toimenpide tasoon vietyinä vuosina 2009 – 2011.

Tavoite 1: Mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen tarpeen tunnistaminen ja arviointi

Keinot:

1. PsykRAI -menetelmän pilotoinnin jatkaminen K-PSHP alueella. Psykiatrian poliklinikoilla PsykRAI:n käyttöönotto.
2. Seurataan PsykRAI- menetelmää apuna käyttäen tehtyjen toimintakyvynarvioiden pohjalta tehtyjä hoito- ja kuntoutussuunnitelmia. Onko kuntoutussuunnitelmaa tehtäessä käytetty saatua informaatiota, miten sitä on käytetty ja mitä siitä on seurannut. Tässä siis kuntoutujan näkökulma ja kuntoutujan saaman hyödyn arviointi.
3. Tehdään arviointia siitä, miten vertailutietojen arvioinnista saatu informaatio on hyödynnetty (benchmarking) PsykRAI -menetelmää käyttävissä organisaatioissa.
4. Neuropsykiatrisen ja neuropsykologisen arvioinnin kehittämiseen liittyen kehitetään diagnostiikkaa ja diagnostisten arvioiden tulosten hyödyntämistä kuntoutussuunnittelussa. Käynnistetään kuntouttavien toimintojen ja toimenpiteiden käyttöönotto neuropsykiatrisissa ja neuropsykologisissa häiriöissä, tehtyjen diagnostisten tutkimusten pohjalta. Kokeillaan uusia kuntouttavia menetelmiä (esim. CRT -skitsofreniapotilaan kognitiivista toimintakykyä kohentava terapia).
5. Käynnistetään mielenterveys- ja päihdekuntoutujien somaattisen terveyden säännöllinen seuranta perusterveydenhuollossa ja huolehditaan tämän myös kuntoutumisen kannalta tärkeän tiedon välittyminen kuntoutusohjaukseen. Somaattisen terveydentilan selvittäminen sisältää kuntoutujan fyysisen, liikunnallisen toimintakyvyn tutkimuksen. Toimintakyvyssä ilmenevien puutteiden ja häiriöiden kuntouttamiseksi järjestetään myös mielenterveys- ja päihdekuntoutujille fysioterapiaa.

Tavoite 2: Kuntouttavan asumisen laatu

Kehitetään Pohjanmaa-hankkeen ja Länsi-Suomen lääninhallituksen tekemän Asumispalvelututkimuksen tulosten perusteella luotujen laatuksiteereiden mukaista kuntouttavaa asumista alueen asumispalveluyksiköissä.

Keinot:

1. Vahvistetaan mielenterveys- ja päihdekuntoutuspalveluiden tilaajien ja ostajien kilpailuttamisosaamista. Palvelun tilaajan osaamista lisätään antamalla tietoa ja ohjaamalla tiedon soveltamista. Asianmukainen tieto mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kuntoutumistarpeista, kuntoutumisvalmiuksista, kuntoutumisen ajallisesta kestosta ja kuntouttamista edistävästä rakenteista ja toiminnoista auttavat kilpailuttamisessa niin kokonaistaloudellisesti kuin laadunkin arvioinnissa. Opastetaan laatusuosituksen mukaisten kriteerien ja pisteytysjärjestelmän käyttöä sekä tarjouspyyntövaiheessa että asumispalveluyksiköiden toimintaa seurattaessa. Toimenpiteinä ovat tiedottaminen, koulutus, konsultaatio ja työnohjaus.
2. Kuntouttavia asumispalveluita tarjoavien yksiköiden valmiudet vaikeasti

asutettavien mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kohdalla ovat rajalliset. Käynnistetään asunnottomien mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kuntouttavan asumisen erityispiirteiden selvittämisen ja asumisen mahdollisuuksien tutkimisen avulla sellaisten asumisen muotojen löytäminen, joissa nämä ihmiset voivat asua.

Tavoite 3: Ammatillisen kuntoutuksen laatu ja kattavuus

- Keinot:**
1. Kehitetään kuntoutusohjausta ammatillisen kuntoutuksen tarpeessa olevien määrän ja kuntoutustarpeiden selvityksen pohjalta.
 2. Sosiaalisten etuuksien ja sosiaalisen turvan sekä kuntoutusta tarjoavien järjestelmien kuntoutujalle asettamien ehtojen väliset taloudelliset esteet vaativat selkiyttämistä. Kootaan yhteen niitä tahoja ja viranomaisia, jotka voivat selkiyttää toimintoja kuntoutujan näkökulmasta käsin.
 3. Selvitetään nuorten aikuisten mielenterveys- ja päihdekuntoutujien ammatillisten opintojen etenemisen ja tutkinnon suorittamisen turvaamiseksi tarvittavia keinoja kuntoutusohjauksen näkökulmasta. Luodaan yhdessä alueen oppilaitosten ja muiden toimijoiden kanssa strategia Keski-Pohjanmaan alueen mielenterveys ja -päihdekuntoutujien opintojen ohjauksesta.
 4. Edistetään kuntouttavaan työtoimintaan lähtemistä kuntouttavan työtoiminnan vaihtoehtoja lisäämällä kuntoutujien omien kiinnostusalueiden mukaisesti. Viestitetään palvelun tarjoajille kuntoutujalähtöisyyden merkitystä yhä enemmän. Kokemuserviointia voidaan soveltaa myös tähän.

Työelämäkori

Tämä on työelämän / työhyvinvoinnin osio hankesuunnitelmaan, toimenpidetasoon vietyinä vuosina 2009 – 2011. Työelämä on niin laaja alue, että painopisteiden rajaaminen on välttämätöntä, jotta tehtävän työn laatu pysyy korkeana.

Tavoite 1: Työterveyshuollon toiminnan kehittämisen tukeminen

- Keinot:**
1. Mini-intervention käytön edistäminen. Jatketaan sekä mini-interventiokoulutusten toistamista tarpeen mukaan että mini-interventioaineiston levittämistä. Tuetaan mini-intervention käytön säännöllistä arviointia työterveyshuollon yksiköissä.
 2. Työterveyshuolloille Pohjanmaa-hankkeen alueella tehdyn kartoituksen pohjalta päihdetyöhön perehtynyt työterveyshoitajamalli puuttuu vielä useimmista työterveyshuolloista. Tuetaan mallin implementointia.
 3. Mielenterveysasioihin perehtyneen työterveyshoitaja- / depressiohoitajamallin rakentamista jatketaan hankkeen tukemana.
 4. Jatketaan työhyvinvoinnin alueellisen ohjelman / suositusten laatimista työterveyslaitoksen avustuksella.
 5. Laaditaan alueellinen työpaikkakiusaamisen vastainen ohjelma yhdessä työterveyshuoltojen kanssa.

Tavoite 2: Työelämän kehittäminen

Työelämässä ilmenevät masennus- ja päihdeongelmat ovat jatkuvasti laaja ja taloudellinen ongelma-alue, johon tarvitaan työtä kaikilla tasoilla. Yritykset ovat merkittäviä työllistäjiä ja siksi hankkeen työelämäkorin tärkeitä yhteistyötahoja.

- Keinot:**
1. Yrityksille työhyvinvoinnin käytännöistä tehdyn kartoituskyselyn pohjalta jatketaan seuraavia toimia:
 - a) Yritysten päihdeohjelmien laatimisen tukeminen. Pilottiyrityksissä tehdyn ohjaustyön raportointi ja mallin levittäminen.

- b) Esimiesvalmennuksen kehittäminen yhdessä koulutusorganisaatioiden ja työterveyshuoltojen kanssa.
- c) Jatketaan yrittäjäjärjestöjen kanssa yhteistyössä Masennustalkoiden väestötiedotuskampanjan levittämistä.

2. Esimiestyön kehittämistä koulutuksen kautta jatketaan. Lähiesimiestyön kehittämistä teemalla ”Muutokseen motivoiva keskustelu” jatketaan yhteistyössä työterveyshuoltojen kanssa. Koulutuksella tuetaan päihde- ja mielenterveysasioiden tunnistamista ja puheeksi ottamista työyhteisöissä. Hankkeen rooli on käynnistää keskustelu työterveyshuollon ja työyhteisöjen kanssa, jonka jälkeen malli on niiden käytettävissä ja edelleen kehitettävänä. Antistigma-kampanja tukee tätä toimintaa työyhteisöissä, mutta myös laajemmin yhteiskunnassa.

3. Hyvien käytäntöjen (mentorointi, parityöskentely, työnohjaus jne.) tunnetuksi tekemisen edistäminen yhteistyössä yrittäjäjärjestöjen ja/tai koulutusorganisaatioiden kanssa.

4. Toimitaan maahanmuuttajien työelämästä syrjäytymistä vastaan tukemalla heidän kokonaisvaltaista hyvinvointia ja työelämään sijoittumista ohjauksen ja koulutuksen kautta yhteistyössä aikuisoppilaitosten kanssa.

5. Vastuullisen anniskelun koulutuksia ravintoloiden ja kaupan henkilökunnalle jatketaan yhdessä lääninhallituksen kanssa.

6. Työikäisen väestön mielenterveyden ja työhyvinvoinnin edistämisen tukeminen Masto-hankkeen kanssa.

7. Opettajien työhyvinvoinnin tukeminen yhdessä koulujen, oppilaitosten ja ammattijärjestöjen kanssa.